

Enerji Demokrasisi Kavramı Işığında Türkiye'deki Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri Mevzuatının İncelenmesi

Eray Kara^a, Volkan Tatar^b

^a Yetkilendirilmiş yazar: İstanbul Arel Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 34537 Büyükçekmece/İstanbul.
E-posta: eraykara@arel.edu.tr

^b İstanbul Arel Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 34537 Büyükçekmece/İstanbul.
E-posta: volkantatar@arel.edu.tr

ÖZ İklim krizi ile mücadelede enerji demokrasisi kavramı, kuşak içi ve kuşaklararası adaletin sağlanabilmesi için son yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Bu kavramın özü, fosil yakıt ekonomisinin yaratmış olduğu tahribatın azaltılması ve yenilenebilir, sürdürülebilir ve yerelleşen enerji kaynaklarının kullanılmasının özendirilmesine dayanmaktadır. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin, kendi çepelerindeki enerji kaynaklarından ihtiyaçlarını karşılaması ve yerel düzeyde enerjinin üretilmesi, aslında herkesin enerjiye daha adil bir şekilde erişmesini olanaklı kılmaktadır. Karar alma süreçlerine katılımın her düzeyde artırılması, şeffaflık ve özellikle hesap verilebilirlik ilkelerinin ön plana çıkarılması ise enerjinin daha demokratik bir şekilde paylaşılmasını da beraberinde getirmektedir. İklim adaleti kavramı ile de yakından ilişkili olan enerji demokrasinin uygulama alanlarından biri ise yenilenebilir enerji kooperatifleridir. Bu çalışmada, enerji demokrasisi kavramı üzerinden, Türkiye'deki yenilenebilir enerji kooperatiflerinin geleceğine ilişkin değerlendirmeler yapılacak ve çözüm önerileri sıralanacaktır.

Anahtar Kelimeler
enerji demokrasisi • yenilenebilir enerji kooperatifleri • iklim adaleti • yenilenebilir enerji • Türkiye

Investigation of Renewable Energy Cooperatives Legislation in Turkey in the Light of Energy Democracy Concept

ABSTRACT In the fight against the climate crisis, the concept of energy democracy has gained importance in recent years for achieving both intra-generational and inter-generational justice. The essence of this concept lies in reducing the damage caused by the fossil fuel economy and promoting the use of renewable, sustainable, and localized energy sources. Encouraging small and medium-sized enterprises to meet their needs from local energy sources and produce energy at the local level facilitates more equitable access to energy for everyone. Increasing participation in decision-making processes at all levels, emphasizing transparency, and particularly prioritizing accountability principles lead to more democratic sharing of energy. Closely related to the concept of climate justice, one of the practical applications of energy democracy is renewable energy cooperatives. This study will evaluate the future of renewable energy cooperatives in Turkey through the lens of energy democracy and propose solutions.

Keywords
energy democracy • renewable energy • cooperatives • climate justice • renewable energy • Turkey

Atf: Kara E., & Tatar, V. (2024). Enerji demokrasisi kavramı ışığında Türkiye'deki yenilenebilir enerji kooperatifleri mevzuatının incelenmesi. *EnergyTR*, 1(1), 57–72.

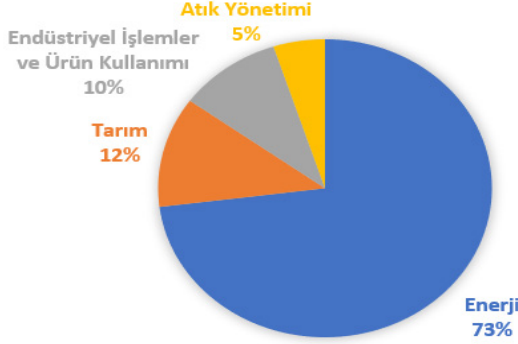
Başvuru: 03.11.2023 **Kabul:** 10.02.2024

EXTENDED ABSTRACT Energy is a resource that plays a major role in the economic, technological and social development of humanity. However, monopolization tendencies in energy are frequently observed and the private sector, especially multinational companies, want to keep the production and distribution of energy in their hands. Considering energy as a fundamental human right and ensuring fair access to energy resources for all is one of the most important areas of debate for the future. The concept of energy democracy, which emerged in this context, refers to the fair distribution of energy in the fight against the climate crisis. Under this concept, the production and distribution of energy at the local level is a priority condition. There is a strong link between energy democracy and renewable energy cooperative. At the heart of this link is the emphasis on decentralization to protect local communities against the capitalist class and to reduce energy dependency. Renewable energy resources should be used locally and this should be supported by the state. In this sense, one of the most important ways to ensure energy democracy is through the expansion of cooperatives. As is common in developed countries such as Germany, Denmark and the Netherlands, renewable energy cooperatives have an important function in meeting the energy needs of local communities. This function means that people meet their energy needs together through cooperation and solidarity. It is only through these cooperatives that the fair distribution of energy, which is included

in many international documents, especially the UN 2030 Sustainable Development Goals, can be realized. This study will examine the Turkish legislation on renewable energy cooperatives under the concept of energy democracy. The Turkish legislation will be analyzed in terms of participation, accountability, fairness, and collective ownership, and the missing elements will be identified. The legislative review has focused on the provisions of the constitution, the relevant articles of law and various regulations issued in relation to these laws. At the same time, various plans prepared by the relevant ministries, particularly the Presidency of the Republic of Türkiye's Presidency of Strategy and Budget, were also evaluated. In doing so, we have focused on the core of the issue and examined the extent to which the legislation covers the core values for the establishment of renewable energy cooperatives. In the study, reports and data of other institutions and organizations, especially international organizations, and secondary sources on the subject have been used. Since the essence of the study involves a legislative analysis, no sampling was used, instead focusing on the missing points in the legislation and how these issues can be corrected. At the same time, this study concludes that one of the important needs of Türkiye in the field of energy is to bring the concept of energy democracy to the forefront and to increase local capacities to reduce emissions, especially in the production and distribution of energy.

Yenilenebilir enerjinin kullanılması ve yaygınlaştırılması, son dönemde özellikle olumsuz etkisi her kesim tarafından kabul edilen iklim krizine ilişkin çözümlerin başında gelmektedir. Bu çözümün üretilebilmesi için, öncelikle iklim rejiminin bileşenlerinden olan “sorumluluk” kavramına değinmek gerekir. Enerjinin kullanımı ile iklim krizi arasında ayrılmaz bir bağ olduğu düşünülürken, sorumluluğun kime ait olduğunun tanımlanması ihtiyacı doğmaktadır. Bu kapsamda; öncelikle Sanayi Devrimi'nin etkisiyle birlikte İngiltere, Fransa, ABD gibi ülkelerdeki fosil yakıt tüketiminin artışı, günümüzde yaşanan iklim krizinin başlıca nedeni olduğu söylenebilir. Bu ülkeler, günümüzdeki gelişmişlik düzeylerini sağlarken, sömürgecilik faaliyetleri ile birlikte, aslında tüm dünyanın ortak olduğu doğal kaynakları kullanmıştır. Bu nedenle günümüzde enerji arzında yaşanan ve çözümü oldukça karmaşık olabilen geniş kapsamlı sorunların, sonuçta ortaya çıkan çevresel sorunların ve olumsuz etkilerini gün geçtikçe artarak hissettiğimiz iklim krizinin büyük oranda sorumluları da bu gelişmiş ülkelerdir. Tarihsel gelişim sürecinde ise, sanayileşmenin tüm dünyaya yayılmasıyla birlikte, bu ülkelerin sayısı da hızla artmış ve birçok Avrupa ülkesinin yanı sıra, Japonya, Avustralya, Kanada gibi ülkeler de iklim krizinden sorumlu hale gelmiştir. Günümüzde ise, ucuz iş gücü ve hammadde nedeniyle, uluslararası sermayenin ön plana çıktığı Çin Halk Cumhuriyeti'nin yanı sıra “kömürden çıkış” taahhütlerini gerçekleştirilmeyen Hindistan, Mısır ve daha sınırlı bir etkisi olsa da Türkiye de iklim krizinin sorumluları arasında sayılabilir. Ülkelerin sorumluluklarının yanı sıra; ülke içerisindeki bölgelerden gelişmiş olanların az gelişmiş olanlara, toplumsal sınıflar anlamında sermaye sahiplerinin başta işçi sınıfı olmak üzere diğer sınıflar gruplara, toplumsal cinsiyet bakımından ise erkeklerin kadınlara, kuşaklararası bir bağlam kurulduğunda ise günümüzde yaşayanların gelecek kuşaklara karşı sorumlulukları vardır. Bu anlamda, iklim krizi ile mücadelede enerjinin verimli ve etkin kullanılması ile sorumluluk kavramı arasında sıkı bir bağ olduğu anlaşılmaktadır. Başlıca fosil yakıtlar olan kömür, petrol ve doğalgazı yaygın olarak kullanan baskın grupların, dezavantajlı olanlara karşı oluşan sorumluluğu enerji demokrasisi kavramının da özünü oluşturmaktadır.

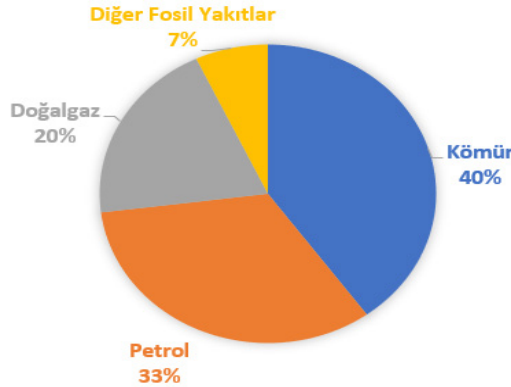
Enerji, insanlığın ekonomik, teknolojik ve sosyal gelişimi için başat role sahip olan bir kaynaktır. Enerji olanaklarının gelişmesi ile elektriğin yaygın olarak kullanılması; başta sağlık ve eğitim olmak üzere kamu hizmetlerine erişimi kolaylaştırmış, ulaşım ve iletişim olanaklarını arttırmış ve hizmet sektörünün gelişmesine yol açmıştır. Dünyayı ulaşım ve iletişim başta olmak üzere, her alanda daha yakınlaştıran ve yaşamı kolaylaştıran bu gelişmelerin yanısıra bazı istatistiki veriler, enerjinin kullanımındaki olumsuz sonuçları gözler önüne sermektedir. Buna göre, “dünya birincil enerji kullanımını verilerine göre, 1995-2020 döneminde birincil enerji tüketimi %55 oranında artmıştır. Kömür, petrol ve doğalgaz ise Dünya'da en çok kullanılan önemli birincil enerji kaynağıdır. Kömür, elektrik üretiminde de yıllardır kullanılan önemli bir geleneksel enerji kaynağı olup atmosferdeki karbon emisyonunun da %40'ına sebep olmaktadır” (Çelik, 2022, s. 146). Toplam sera gazı emisyonlarının sektörel dağılımında ise enerji, 2023 yılında %73 ile başat rodedir. Bu %73'lük payın içerisinde elektrik ve ısınmanın oranı %30, ulaşımın payı %16, yapı üretimi, demir ve çelik üretimi, kimya ve petrokimyasal üretim vb. faaliyetlerin oranı ise %27'dir. Tarım sektörü ise, toplam sera gazı emisyonlarının %12'sini oluştururken, endüstriyel işlemler ve ürün kullanımı %10'luk bir orana, atık yönetimi ise %5'lik bir paya sahiptir (IEA, 2023).

Şekil 1. 2023 yılı sera gazı emisyonlarının sektörel dağılımı.

Kaynak: IEA, 2023'ten türetilmiştir.

Enerjiden kaynaklanan emisyonlar, enerjinin üretilmesi ve tüketilmesi sırasında fosil yakıtların kullanılması ile ortaya çıkmaktadır. Özellikle en yoğun fosil yakıt olan kömürün, özellikle Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan başta olmak üzere, gelişmekte olan ülkelerde yoğun kullanımı söz konusudur. Küresel sera gazı emisyonlarının yaklaşık %40'ı kömürün kullanımından kaynaklanmaktadır. Özellikle ulaşım konusunda başat bir role sahip olan petrol ise, bir diğer sera gazı emisyon kaynağıdır. Gelişmiş ülkelerde dahi petrolün kullanımının halen devam etmesi ve bu yaygınlaşmanın tüm dünyada devam etmesi nedenlerinden dolayı petrol, küresel sera gazı emisyonlarının yaklaşık %33'üne neden olmaktadır. Kömür ve petrole göre daha düşük karbon yoğunluğu içermesine rağmen doğalgaz, özellikle elektrik üretimi ve ısınma için önemli bir fosil yakıttır. Gelişmiş ülkelerde yaygın olarak kullanılan doğalgaz, emisyonların yaklaşık %20'sine neden olmaktadır. Bu üç temel fosil yakıtın dışında; LPG (sıvılaştırılmış petrol gazı), bitümlü kumlar ve sentetik yakıtlar da sera gazı emisyonlarının artışına sebep olur. Bu anlamda, diğer fosil yakıtlardan kaynaklı emisyonlar ise, küresel sera gazı emisyonlarının yaklaşık %7'sini oluşturmaktadır (IEA, 2023).

Şekil 2. 2023 yılı fosil yakıtlardan kaynaklanan sera gazı emisyonları

Kaynak: IEA, 2023'ten türetilmiştir.

Şekil 2’de de görüldüğü üzere kömür, tarihsel anlamdaki kullanımı da düşünüldüğünde, dünya sıcaklığının yükselmesindeki en önemli etmendir. Kömürün kullanımındaki hız, özellikle İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (1992) ve somut sayısal hedeflerin belirlendiği Kyoto Protokolü (1997) ile azalmaya başlamış, ancak asıl somut karar Paris İklim Anlaşması’nda (2015) alınmıştır. Anlaşma, tüm Dünyada 2050 yılında kömürün enerji kaynağı olarak kullanılmasını sonlandırmayı amaçlamaktadır. Bu konularda ülkeler “kömürden çıkış” için tarihler belirlerken, kömür üreticiliğinde ve kullanımında ilk 10 sırayı zorlayan Türkiye ise, 2053 yılını “karbon nötr” olarak belirlemiştir. Ekonomik nedenler ve enerji güvenliği nedeniyle net bir tarih belirlemeyen Türkiye’nin de sürece dâhil olması ve yenilenebilir enerji kapasitesini artırması elzemdir. Ancak Türkiye’nin, OECD ülkeleri içinde inşaat öncesi planlama aşamasında olan kömürlü santral projelerinin %73’üne (12,14GW) ev sahipliği yapması oldukça olumsuz bir veri iken, 2015’ten bu yana planlanan projelerin 69 GW kapasiteli kısmının (8GW’ı 2021’in ilk yarısında olmak üzere) iptal edilmesi ise olumlu karşılanmaktadır (Littlecott ve ark., 2021, s. 24). Bu veriler kapsamında Türkiye’nin enerji konusundaki önemli ihtiyaçlarından birinin de “enerji demokrasisi” kavramının ön plana çıkarılması ve özellikle enerjinin üretimi ve dağıtımında gerçekleşen emisyonların azaltılabilmesi adına yerel kapasitelerin artırılması olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Bu kapsamda ülkemizde yasal mevzuatın geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu çalışmada; enerji demokrasisi ve yenilenebilir enerjiye ilişkin temel mevzuata ilişkin değerlendirmeler yapılacak ve çözüm önerileri sunulacaktır. Türkiye’deki yenilenebilir enerji kooperatiflerinin çeşitli örnekler üzerinden değerlendirilmesi ise çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

Kavramsal Çerçeve: Enerji Demokrasisi ve Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri

Enerjiye adil bir şekilde erişebilme anlayışı, BM 2030 Sürdürülebilir Gelişme Amaçları başta olmak üzere pek çok uluslararası belgede yer almaktadır. Bu bağlamda 2030 SGA’larının 7. başlığı olan “Erişilebilir ve Temiz Enerji” amacının hedefleri incelendiğinde, 2030 yılına kadar “uygun fiyatlı, güvenilir ve modern enerji hizmetlerine evrensel erişimin sağlanması”, “yenilenebilir enerjinin küresel enerji kaynakları içindeki payının önemli ölçüde artırılması” ve “küresel enerji verimliliği ilerleme oranının iki katına çıkarılması” hususlarının yer aldığı görülmektedir (United Nations, 2015). Bu kapsamda, özellikle 7.1. başlığında yer alan “evrensel erişim” meselesi, aslında enerji demokrasisi kavramının özünü oluşturmaktadır. Bu kapsamda İklim Adaleti İttifakı (Climate Justice Alliance)’e göre enerji demokrasisi kavramı, “kurumsal, merkezi fosil yakıt ekonomisinden topluluklar tarafından yönetilen, çevreye zarar vermeme ilkesi üzerine tasarlanan, yerel ekonomileri destekleyen ve katkıda bulunan bir ekonomiye geçiş” olarak tanımlanmaktadır (Climate Justice Alliance, 2023). Becker ve Naumann’a göre ise; enerjiye erişim, enerji güvenliği ve iklim adaleti gibi konuları içeren enerji demokrasisi kavramı; daha adil, demokratik ve sürdürülebilir enerji sistemlerine yönelik çeşitli çağrılarını kapsayan bir şemsiye kavramdır. Aynı zamanda enerji, sadece piyasa koşullarına bırakılmayacak kadar önemli olmakla birlikte, daha adil bir toplumsal yapının yaratılabilmesi adına hak temelli anlayışla incelenmesi gereken bir unsurdur (Becker & Naumann 2017, s. 2). Burke ve Stephens ise enerji demokrasisinin

hedeflerini; hakim fosil yakıt enerji gündemine direnecek şekilde %100 yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, enerji sektörü üzerinde sosyal ve kamusal kontrolün geri kazanılması ve enerji sektörünün demokratik süreçleri, sosyal adaleti ve katılımı daha iyi destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılması ve nihayetinde çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması olarak sıralamıştır (Burke & Stephens, 2017, s. 32). Kunze ve Becker ise Avrupa Birliği'nde enerji demokrasisinin kullanımını inceledikleri çalışmalarında; katılım, kolektif mülkiyet, yerel işletme gibi kavramlar üzerinden çeşitli projeleri ele almış ve yenilenebilir enerji kaynaklarının yalnızca iklim değişikliğiyle mücadelede uygun bir araç olmakla kalmadığının, aynı zamanda doğru bir şekilde uygulanmaları halinde daha geniş bir toplumsal değişimin parçasının aracı olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Kunze & Becker, 2014). Nihayetinde enerji demokrasisi kavramı ile; fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye geçiş ile demokratikleşme unsurlarının birleştirildiği ve bu yapılırken sermayenin çıkarlarından ziyade ekonomik ve sosyal faydaların adil dağılımına odaklanıldığı sonucuna ulaşılabilir.

Yenilenebilir enerji ise; hidrolik, güneş, rüzgar, jeotermal ve biyoenerji olarak sıralanabilen ve fosil yakıtların aksine, iklim değişikliği ile mücadele kapsamında emisyonlar içerisinde enerjinin payının azalmasına yardımcı olacak bir yöntem olarak geliştirilen bir yöntemdir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılması, özellikle 21. yüzyıl itibarıyla ivme kazanmaya başlamış ve özellikle gelişmiş ülkelerin temel enerji üretim biçimi haline gelmeye başlamıştır. Başta Almanya, Danimarka ve Hollanda olmak üzere pek çok ülkede, yenilenebilir enerjinin yerelleşmesi ve demokratikleşmesi adına yenilenebilir enerji kooperatifleri kurulmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Viardot'a göre yenilenebilir enerji kooperatifleri, "ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve isteklerini, ortaklaşa sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletmeler sistemi aracılığıyla karşılamak için gönüllü olarak işbirliği yapan vatandaşların oluşturduğu özerk derneklerdir" (Viardot, 2013, s. 757). Hollanda'nın enerji geçişi yönetimi deneyimine özel olarak odaklanan Wagemans ve arkadaşları ise yenilenebilir enerji kooperatiflerinde yönetim olgusunu ön plana çıkarırken, enerjinin demokratikleşmesi ve adil bir enerji geçişi için merkezleşmenin azaltılması gerektiğini savunmaktadır (Wagemans ve ark., 2019, s. 2). Soerlor ve Dias ise çalışmalarında, yerel kalkınmanın itici gücü olarak kooperatiflerin, enerji ile birleştirilmesindeki önemine değinmekte ve istihdam yaratılması ve enerji fiyatlarının düşmesi gibi ekonomik faydaların yanı sıra; eğitim, katılım, hesap verebilirlik, iklim krizi ile ortak mücadele bilincinin yaratılması gibi hususları ön plana çıkarmaktadır. Aynı zamanda, toplumun inşa sürecinde güven duygusunun artması ve sosyal uyum sağlama yeteneğinin kazanılması için de kooperatifleşme önemli bulunmaktadır (Soerlor & Dias, 2020, s. 135–136). Yenilenebilir enerji kooperatifleri konusunda öncül bir çalışma yapan Walker ve Wright ise bu örgütlenme modelini İngiltere özelinde yaptıkları bir alan araştırma ise zenginleştirmiştir. Walker ve Wright'e göre iki temel sorudan ilki bir projenin kimin tarafından geliştirildiği ve yürütüldüğü, kimin dahil olduğu ve kimin etkisi olduğuyla ilgili süreç boyutuna ilişkindir. İkincisi ise, bir projenin sonuçlarının mekansal ve sosyal olarak nasıl dağıldığıyla, başka bir deyişle projenin kimin için ekonomik veya sosyal açıdan fayda sağladığına ilişkin sonuç boyutudur (Walker & Wright, 2007, s. 498).

Kavramsal çerçeve irdelendiğinde; enerji demokrasisi ve yenilenebilir enerji kooperatifleri arasında güçlü bir bağ olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağın temelinde, yerel halkın sermaye sınıfına karşı korunması ve enerji bağımlılığının azaltılması amacıyla yerelleşmeye önem verilmesi yatmaktadır. Enerjinin üretimi ve tüketimi sırasında demokratikleşmenin sağlanması, fosil yakıt tüketiminin azaltılarak iklim değişikliği ile mücadelede yerel halkın sürece dahil edilmesi, halkın iş birliği ve dayanışma ile enerji ihtiyacını birlikte karşılaması hususları iki kavram arasında ortaklaşa şekilde ele alırken; bu kavramların özünde enerjinin, temel insan hakları içerisinde görülmesi gerekliliği fikrinin olduğu da aşikardır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışma, Türkiye’de yenilenebilir enerji kooperatiflerine ilişkin mevzuatın; enerji demokrasisi kavramı başta olmak üzere, bu kavramın içerisinde yer alan katılım, hesap verilebilirlik, adalet, kolektif mülkiyet düşüncesi gibi unsurlarla birlikte incelenmesine dayanmaktadır. Bu nedenle hazırlanan kavramsal çerçeve, ilgili mevzuat hükümlerinin incelemesi adına kullanılmaktadır. Bununla birlikte, başta uluslararası örgütler olmak üzere diğer kurum ve kuruluşların rapor ve verileri ile konuya ilişkin önceden yapılmış olan ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Çalışmanın özü, bir mevzuat analizini içerdiğinden, örnekleme yoluna başvurulmamış, bunun yerine mevzuatta göze çarpan eksik noktalar ve bu hususların nasıl düzeltilebileceğine odaklanılmıştır. Sonuç kısmında ise, Türkiye’deki mevzuata ilişkin sorun kaynakları belirlenmiş ve çözüm önerileri sunulmuştur.

Türkiye’de Yenilenebilir Enerji Kooperatifleri Mevzuatının İncelenmesi

Türkiye’de enerji konusunda gelecek dönem perspektifini sunan önemli çalışmalarından biri Türkiye Ulusal Enerji Planı’dır. Plan’ın amacı, 2020-2035 yılları arasındaki dönemde “karbon nötr” hedefine yaklaşmaktır. Plan, “6446 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu’nun Arz Güvenliği başlıklı 20. maddesi” ve “4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu Ek Madde 2” gereğince hazırlanmıştır.¹ Bu planda yer alan 2020-2035 yılları arasındaki senaryoya göre; “birincil enerji tüketimi 205,3 Mtep’e yükselmekte, elektrik tüketimi 510,5 TWh’e ulaşmakta, elektrik enerjisinin nihai enerji tüketimi içindeki payı %24,9 oranına erişmekte, enerji yoğunluğu %35,3 oranında azalmaktadır. Ayrıca elektrik kurulu gücü toplamda 189,7 GW’a, güneş enerjisinde 52,9 GW’a, rüzgar enerjisinde 29,6 GW’a, nükleer enerjide 7,2 GW’a çıkmaktadır. Devreye alınması öngörülen kapasite ise 96,9 GW olarak gerçekleşmektedir. Elektrik üretiminde kesintili yenilenebilir enerji kaynaklarının payı %34,2’ye, yenilenebilir enerji kaynaklarının %54,7’ye, elektrik kurulu gücünde kesintili yenilenebilir enerji kaynaklarının payı %43,5’e, yenilenebilir enerji kaynaklarının payı ise %64,7 düzeyine yükselmektedir” (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2022, s. v-vi). Aynı zamanda; “elektrik sisteminde mevcut durumda sahip olduğu ve önümüzdeki dönemde sahip olabileceği esneklik imkanları ve yenilenebilir enerji potansiyeli dikkate alınarak, rüzgar ve güneş gibi kesintili yenilenebilir enerji kaynaklarının toplam elektrik üretimi içindeki paylarının yükseltilmesi planlanmıştır. Bu doğrultuda 2035 yılında kurulu gücün; rüzgar enerjisinde 29,6 GW’a (24,6 GW kara, 5 GW deniz), güneş enerjisinde 52,9 GW’a, diğer yenilenebilir

¹“Uzun dönemli Türkiye Ulusal Enerji Planı çalışması, ilki bu maddenin yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde olmak üzere her beş yılda bir Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Kurum görüşleri de alınmak suretiyle Bakanlık tarafından hazırlanarak yayımlanır” (6446 sayılı Kanun ve 4646 sayılı Kanun).

enerji kaynakları için kurulu güç hidroelektrik santrallerde 35,1 GW'a, jeotermal ve biyokütle enerji santrallerinde toplam 5,1 GW'a seviyesine yükseltilmesi öngörülmektedir" (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2022, s. 15–16). Aynı zamanda Plan'da, "2020 yılında %16,7 olan birincil enerji tüketimi içindeki yenilenebilir enerji kaynaklarının payının, 2035 yılına kadar %23,7 bandına yükselmesi hedeflenmektedir" (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2022, s. 19). Tüm bu veriler ışığında, Türkiye'nin enerji politikalarına ilişkin gelecek döneme yönelik varsayımlarında yenilenebilir enerjinin payının her geçen yıl artırılmasının amaçlandığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda 12. Kalkınma Planı'nda da yenilenebilir enerjinin kullanılması, pek çok hükümde yer almaktadır. Elektrifikasyonun daha temiz kaynaklar karşılanması, Yenilenebilir Enerji Kaynak Alanları (YEKA) ihalelerine çıkılması, meskenlerde yenilenebilir enerjinin kullanılması için fayda-maliyet analizlerinin yapılması, elektrikli araçların kullanımının yaygınlaştırılması ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesi bunlardan bazılarıdır (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023, s. 106–107). Ancak 12. Kalkınma Planı'nda yenilenebilir enerji kooperatiflerinden bahsedilmemesi ise ek-sik kalan yanlardan bir tanesidir.

"Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri Kapsamında Türkiye'nin Mevcut Durum Analizi Projesi" kapsamında T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan "Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu", 2030 Gündemi'ne Türkiye'nin uyumu sürecine ilişkin önemli bir belgedir. Bu Rapor'da, yenilenebilir enerji kooperatiflerine ilişkin hususlar ele alınmıştır. Buna göre, "büyük ölçekli üretim yatırımlarının yanı sıra, yenilenebilir enerji kooperatiflerinin ve küçük ölçekli enerji üretiminin toplam sistem fizibilitesi gözetilerek desteklenmesi konusundaki çalışmaları artırmak faydalı olacaktır. Her kesimden vatandaşa hitap eden yenilenebilir enerji kooperatiflerinin geliştirilmesi SGA 7'nin gerçekleştirilmesinde önemli bir adım olarak görülmektedir. Lisanssız elektrik üretim faaliyeti kapsamında yerli ve kooperatif çatısı altında yenilenebilir kaynaklardan elektrik üreterek talebin karşılanması, fazla üretimlerin belirlenen tarifeler üzerinden devlet garantisi ile bağlı buldukları dağıtım şirketine satışı, enerjide dışa bağımlılığın azaltılmasına ve bölgesel kalkınmanın desteklenmesine katkı sağlayacaktır" ifadeleri yer almaktadır (Arı ve ark., 2019, s. 100). Bu kapsamda, Türkiye'nin sürdürülebilir gelişme stratejilerinin arasında yenilenebilir enerji kooperatiflerinin geliştirilmesine yönelik adımların da yer aldığı görülmektedir.

Yenilenebilir enerji kooperatiflerinin yasal dayanaklarına ilişkin ilk incelenmesi gereken kanun 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu'dur. Öncelikle şu söylenebilir ki kooperatifçiliğin temel değerleri "özüne yardım, demokrasi, eşitlik, adalet ve dayanışma" kavramlarıdır (Geray, 2014, s. 33–34). Bu temel değerler ışığında kooperatifçilik; "tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklık" olarak tanımlanmaktadır. Kanun'un 2. maddesinde ise kooperatiflerin kuruluşuna ilişkin hususlar belirlenmiştir. Buna göre, "bir kooperatif en az 7 ortak tarafından imzalanacak ana sözleşme ile kurulur. Ana sözleşmenin ticaret sicili müdürlüğünde yetkilendirilmiş personel hu-

zurunda imzalanması gerekir. İlgili Bakanlık faaliyet konuları itibarıyla kooperatifleri sınıflandırmaya, çalışma bölgeleri oluşturmaya, kooperatif kuruluşu için asgari ortak sayısından az olmamak üzere ortak sayısı ve kooperatif kurulmasına yönelik diğer şartlar ile usul ve esasları belirlemeye yetkilidir” (1163 Sayılı Kanun).

Bu temel kanun ile birlikte, “5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanunu” da yenilenebilir enerji kooperatiflerinin kuruluşu için esas teşkil etmektedir. Bu kanunun amacı; “yenilenebilir enerji kaynaklarının elektrik enerjisi üretimi amaçlı kullanımının yaygınlaştırılması, bu kaynakların güvenilir, ekonomik ve kaliteli biçimde ekonomiye kazandırılması, kaynak çeşitliliğinin artırılması, sera gazı emisyonlarının azaltılması, atıkların değerlendirilmesi, çevrenin korunması ve bu amaçların gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulan imalat sektörünün geliştirilmesidir” (5346 sayılı Kanun). Bu kanun uyarınca çıkartılan 2013 tarih 28782 sayılı Resmi Gazete ‘de yayınlanan “Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Belgelendirilmesi ve Desteklenmesine İlişkin Yönetmelik” kapsamında “yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik enerjisi üretiminin teşvik edilmesi amacıyla; üretim lisansı sahibi tüzel kişilere yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı üretim tesisleri için Yenilenebilir Enerji Kaynak Belgesi verilmesi” ve “Yenilenebilir Enerji Kooperatifi Destekleme Mekanizmasının kuruluşu ve işleyişini düzenlemek amacıyla kamu tüzel kişilerinin görev ve yetkileri ile ilgili gerçek ve tüzel kişilerin hak ve sorumluluklarına ilişkin usul ve esasları belirlenmesi” amaçlanmıştır. Tüm bunlarla birlikte Türkiye’de yenilenebilir enerji kooperatiflerinin kuruluşu 2013 tarih ve 28783 sayılı Resmi Gazete ‘de yayınlanan “Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik” ve 2016 tarih ve 29865 sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanan “Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile mümkün olmuştur. Buna yönetmeliği 1. maddesinin 11. fıkrasına göre; “24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında kurulan yenilenebilir enerji üretim kooperatifleri vasıtasıyla kurulan tesisler için yapılan tüketim birleştirmelerinde yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı kuracakları üretim tesisleri için onuncu fıkra kapsamında yapılacak tahsisler, 24/4/1969 tarihli ve 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu kapsamında kurulan yenilenebilir enerji üretim kooperatiflerinin ortak sayıları ve tüketim ihtiyaçları ile orantılı olarak belirlenir. Bu çerçevede ortak sayısına bağlı olarak ve her bir tüketim tesisi ile ilişkilendirilen üretim tesisinin kurulu gücü 1 MW’ı geçmeyecek şekilde” (29865 sayılı Resmi Gazete).

- “100’e kadar ortağı bulunan için 1 MW’a kadar”,
- “100’den fazla 500’e kadar ortaklı için 2 MW’a kadar”,
- “500’den fazla 1000’e kadar ortaklı için 3 MW’a kadar”,
- “1000’den fazla ortağı olan için 5 MW’a kadar, tahsis yapılabilir.”

Bu yönetmelikler ile Türkiye’de yenilenebilir enerji kooperatiflerinin kurulabilmesi ve faaliyete geçmesinin önü açılmıştır. Ayrıca, Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü tarafından geliştirilen çalışmaların sonucunda, “Çatı GES Uygulamaları”nda kooperatiflere 5 MW tahsis avantajı getirilmiştir (Özgül ve ark., 2020, s. 5). Bu tür kooperatifler de diğerlerine benzer şekilde kurulurlar (T.C. Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2018)

- “Tüketim birleştirme yoluyla”,
- “Aynı dağıtım bölgesi içinde”,
- “Ortak bağlantı noktası şartı aranmaksızın”,
- “En az (7) aynı tür abone tarafından kurularak ve ortak sayısı ile paralel olarak”,
- “Azami 5.000 kW (5 MW)’ya kadar elektrik üretimi yapabilecektir”.

Yenilenebilir Enerji Üretim Kooperatifi Ana Sözleşmesi ise, 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 88 inci maddesi uyarınca hazırlanan ve 9557 sayılı Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi’nde yayınlanan, temel amacı “ortaklarının elektrik enerjisi ihtiyaçlarını karşılamak üzere, elektrik piyasasına ilişkin ilgili mevzuata uygun olarak yenilenebilir enerji kaynaklarından elektrik enerjisi üretmek” olan bir metindir (T.C. Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2018). Yenilenebilir enerji kooperatifleri bu ana sözleşmeye bağlı kalınarak kurulurlar. Bu ana sözleşmenin pek çok maddesi, diğer türdeki kooperatifler için geçerli iken, 6. maddede yer alan hükümler yenilenebilir enerji kooperatiflerine ilişkin Türkiye’deki durumuna işaret etmektedir.

Tablo 1

Yenilenebilir Enerji Üretim Kooperatifi Ana Sözleşmesi 6. Madde (Faaliyet Konuları)

Tema	Ana Sözleşme Hükümü
Ana Faaliyet Konusu	a) Elektrik piyasasına ilişkin ilgili mevzuata uygun olarak, kendisinin ve kooperatif ortaklarının uhdesindeki/uhdelerindeki tesislerde tüketilen elektrik enerjisi tüketimlerinin birleştirmek suretiyle enerjisine dayalı lisanssız elektrik üretim tesisi ya da tesisleri kurar, işletir, bu tesislerden elektrik enerjisi üretir, ürettiği elektrikten kendisinin ve vekâleten ortaklarının ihtiyacını karşılar.
Mevzuat	b) İhtiyaç fazlası elektriği elektrik piyasasına ilişkin ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde değerlendirir.
Teçhizat Temini	c) Elektrik enerjisi üretiminde kullanılmak üzere gerekli olan her türlü makine, tesisat, nakil vasıtaları, cihaz, alet, edevat, sair menkul malları ve hakları satın alabilir, gerektiğinde satabilir, ithal edebilir, kullanabilir, kiralayabilir ve kiraya verebilir
Gayrimenkul Edinme	ç) Enerji üretimine yönelik üretim alanlarını belirler, tesisler kiralar, satın alır, işletir. Arsa, arazi, bina ve gayrimenkul alır, her türlü tesisi kurar, inşa eder, işletir, devralır, kiralar, kiraya verir, gerektiğinde imal eder ve satar.
Finansman İhtiyaçları	d) Kooperatifin kredi ihtiyacının karşılanması amacıyla yurtiçi veya yurtdışı ilgili finansman kuruluşlarına başvuruda bulunur, borçlanır, açılan kredinin zamanında ve amacına uygun kullanılmasını sağlayıcı tedbirleri alır..
İş Birlikleri	e) Amacına uygun faaliyet konusu bulunan diğer kooperatifler ile iş birliği yapar. Amaçları doğrultusunda faaliyet gösteren şirketlere ortak olur
Ar-ge	f) Kooperatifin amacına yönelik araştırmalar yapar, bu konuda danışmanlık hizmeti alır, ortaklarını eğitir ve bu amaçla gerekli personel istihdam eder
İpotek ve aynı hak tesisi	g) İpotek alır-verir, gayrimenkule müteallik tevhit, ifraz, terk, irtifak hakkı tesisi ve benzeri tüm işlemleri yapar, aynı haklar tesis eder. Kısa, orta ve uzun vadeli istikrazlar akdedebilir.
İhale ve anlaşmalar	ğ) Yerli ve yabancı şirketlerle anlaşmalar yapar, yurtiçi ve yurtdışı ihalelere girer, taahhütte bulunur. Kurucu olarak iştirak ettiği mevcut ya da kurulacak şirketlerin idare ve teknik organizasyonlarına katkı sağlar.

Ortaklıklar	h) Amaçlarını gerçekleştirmeye uygun olarak faaliyette bulunan yerli ve yabancı ticari kuruluşlar ile ortaklıklar kurar, kurulmuş ortaklıklara katılır, bunların hisse senetlerini ve tahvillerini aracılık etmemek şartıyla alır ve satar.
Yatırımlar	i) Amaç ve faaliyet konularına giren sinai ve ticari yatırımlarda bulunur. Amacı ile ilgili olarak marka, ihtira beratları ve diğer sinai mülkiyet haklarını iktisap eder, devir ve ferağ eder ve bunlar üzerinde lisans anlaşmaları yapar.
Üçüncü Şahıslara Hak Devri	i) Mevzuat hükümleri çerçevesinde izin, imtiyaz, ruhsatname, patent, lisans, know-how-marka, fesihname, belge, alametifarika gibi sinai, mülkiyet haklarını ve emsali hakları iktisap eder veya tamamen üçüncü şahıslara devredebilir, kiraya verir, kiralar.
Eğitim ve Yayın	j) Gerekliğinde konusu ile ilgili eğitim, yayın, araştırma ve benzeri faaliyetlerde bulunur.
Fonlar	k) Amaçları doğrultusunda fonlar oluşturabilir

Kaynak: (T.C. Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2018)

Türkiye'deki mevzuata ilişkin incelenmesi gereken bir diğer yönetmelik ise 2019 tarihli ve 30772 sayılı Resmi Gazete 'de yayınlanan Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretim Yönetmeliği'dir. Bu yönetmeliğin amacı; "elektrik piyasasında, tüketicilerin elektrik ihtiyaçlarını tüketim noktasına en yakın kendi üretim tesisinden karşılaması, arz güvenliğinin sağlanmasında küçük ölçekli üretim tesislerinin ülke ekonomisine kazandırılması ve küçük ölçekli üretim kaynaklarının etkin kullanımının sağlanması ile elektrik şebekesinde meydana gelen kayıp miktarlarının düşürülmesi amacıyla lisans alma ve şirket kurma yükümlülüğü olmaksızın, elektrik enerjisi üretebilecek, gerçek veya tüzel kişilere uygulanacak usul ve esasların belirlenmesidir" (30772 sayılı Resmi Gazete). Bu yönetmeliğin 29. maddesinde yer alan "tüketimi birleştirme" başlığı çeşitli tartışmalar sebep olmuştur. Tüketim birleştirme için bağlantı noktası veya tek sayaçtan ölçüm şartının getirildiği 1. fıkraya ilişkin olarak yapılan temel eleştiri; bu şartların kooperatifler özelinde kaldırılması ve kooperatif ortakları için aynı dağıtım bölgesinde bulunmak tüketim birleştirmenin için yeterli sayılmasına ilişkindir (Yeşil Düşünce Derneği, 2021, s. 6).

Yenilenebilir enerji kooperatiflerinin Türkiye'deki örneklerinin olumlu ve olumsuz yanlarını belirleyen Odabaş Kırar ve Olgun ise, Türkiye'de enerji kooperatiflerine ilişkin GZFT² ve PEST³ analizlerini gerçekleştirdikleri çalışmalarında, "mevzuat, yatırım ve yargı süreçlerinin yarattığı aksaklıklar, denetimlerin yetersiz oluşu, bürokratik zorlukların yaşanması" gibi konuları zayıf yönler arasında sıralamışlardır. "Mevzuat değişiklikleri ve eksikleri" konusunu ise tehditler arasında yer almaktadır. PEST analizinde ise, "mevzuatlar yetersizliği ve vergi gibi muafiyetler yetersiz oluşu" politik etkenler arasında sayılmıştır. Bu kapsamda; analiz sonuçlarında da görüldüğü üzere öncelikle Lisanssız Elektrik Üretim Yönetmeliği'nde mevzuatın yeniden düzenlenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda, Kooperatifler Kanunu, Ticaret Kanunu ve Kurumlar Vergisi - Katma Değer Vergisi - Gelir Vergisi Kanunları tekrardan ele alınarak bir arada değerlendirilmeli ve mevzuat destekli uygulamalar geliştirilmelidir (Odabaş ve ark., 2024, s. 16–19). İlgili mevzuatlar ve bunlara ilişkin değerlendirmeler göstermektedir ki, Türkiye'nin gelişmesindeki esas sorunlardan biri olan "kooperatifçiliğin toplum kalkınması için araçsallaştırılmaması" olgusu bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun kökenleri; ekonomik ve toplumsal anlamda Türkiye'nin gelişim sürecine ve ortaklık bilincinin gelişmemesine dayanmaktadır.

² Güçlü, zayıf, fırsat, tehdit yönler

³ Politik, ekonomik, sosyolojik, teknolojik etkenler

Sonuç ve Değerlendirme

İklim krizinin başlıca sorumlusu olan fosil yakıt tüketiminin azaltılması için yenilenebilir enerjinin kullanılması, yerleşmenin sağlanabilmesi ile başarılacak bir süreçtir. Günümüzde gelişmiş ülkelerin enerjide verimliliği arttırmak ve yerel halkın enerji ihtiyacının karşılanabilmesi için başvurdukları yöntem ise yenilenebilir enerji kooperatiflerinin geliştirilmesidir. Örneğin; “ABD’nin 47 eyaletinde 42 milyondan fazla vatandaş elektrik ihtiyaçlarını kooperatifler aracılığı ile karşılamaktadır. Licking Kırsal Elektrifikasyon Kooperatifi, toplamda 25.000 tüketiciye elektrik dağıtımını yapmaktadır. Almanya’da ise, Friedrich-Wilhelm Raiffeisen (FWR) Enerji Kooperatifleri Großbardorf Güneş Enerjisi Çatı Projesi kapsamında, Biyogaz için gerekli olan tarımsal ve hayvansal atıkların depolandığı tesisin çatısına 2011 yılında, 190.000 € maliyetle 96 kW kapasiteli güneş paneli yerleştirilmiştir. Üretilen enerji, tesisin elektrik ihtiyacını karşılamaktadır. Bir diğer önemli örnek ise Danimarka’dır. Rüzgâr Enerjisi Kooperatifleri (Middelgrunden), her yıl 40.000 kW kapasiteli rüzgâr türbini ile 50.000’e yakın konutun elektrik ihtiyacını karşılamaktadır” (T.C. Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2019). Enerjinin yerel anlamda üretimi ve dağıtımını dışa bağımlılığı azaltmakta, kayıp oranını düşürmekte, gerçekçi yatırımların yapılabilmesinin önünü açmakta ve alternatif yatırım projelerini ortaya çıkarmaktadır.

Türkiye’de ise mevzuat açısından yenilenebilir enerji kooperatiflerinin önündeki en büyük engel ise 1969 tarihli 1169 sayılı Kooperatifler Kanunu’nun eskiyen yapısıdır. Bu yapı, AB’ye aday bir ülke olarak Türkiye’nin en önemli eksik yanıdır. Bu kapsamda Türkiye, temel mevzuatını; AB Konseyi’ne 22 Temmuz 2003 tarihinde yayınlanan “Avrupa Kooperatif Tüzüğü” kapsamında geliştirilmelidir. Bu Tüzüğe göre; ülkeler yasal düzenlemeler konusunda serbest bırakılsa da mevzuatları birbirine yakınlaştırmaktadır (Geray, 2014, s. 102–103). Avrupa Kooperatif Tüzüğü ise, bu yasaların birbirine daha da yakınlaşması ve ortak politikaların sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilerek kooperatiflerin özel sektörle rekabet etmesini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bu kolaylaştırmanın sebebi ise; kooperatifler arasındaki sınır ötesi ve ülkeler arasındaki iş birliğinin hukuki ve idari nedenlerden dolayı engellenmesi ve bu durumun da Ortak Pazar mantığı içerisinde kabul edilemez olmasıdır (Özdemir, 2016, s. 23). Tüzüğün asıl amacı, kooperatiflerin “Avrupa Şirketi (SE)” olarak ifade edilen özel sektörle rekabet edilebilmesini sağlamaktadır. Ancak bu rekabetin kurulabilmesi için, kar amacı ile sermayesini büyütme çalışan SE statüsü, kooperatifçiliğin temel ilkelerine uygun değildir. Bu bağlamda ilgili Tüzük ile birlikte, aslında bir statü de oluşturulmuş ve “Avrupa Kooperatif Topluluğu (SCE)” olarak isimlendirilen bu statü için bazı hükümler belirlenmiştir. (The Council of the European Union, 2003). Türkiye’nin 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu büyük ölçüde tüzük ile uyumlu olsa sermayeyi düzenleyen maddede değişkenlik söz konusudur. Bu değişkenlik; sermayenin temsili, kar dağıtımında hisse türleri gibi konularla ilişkilidir. Bu nedenle, Avrupa Kooperatif Tüzüğü’ne uyum için anonim şirketlere dair hükümlere benzer şekilde bir düzenleme ihtiyacı doğmaktadır. Aynı şekilde tüm kooperatiflerin tek bir kanuna bağlı şekilde faaliyet göstermesi de Avrupa Kooperatif Tüzüğü’ne uyum için oldukça önemlidir (Özdemir, 2016, s. 24). Enerji gibi rekabetin yoğun olduğu bir alanda yenilenebilir enerji kooperatiflerinin bağlı bulunduğu temel yasanın, günün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi ve SCE Statüsü’ne benzer bir şekilde yapının oluşturulması elzemdir.

Yenilenebilir enerji kooperatiflerine ilişkin bir anasözleşmenin hazırlanmış olması önemli bir adımdır. Bu durum, Türkiye'nin tarım, su ürünleri, tüketim, konut yapı, kadın girişimleri gibi konularda olduğu gibi yenilenebilir enerjide de kooperatifleşme konusunda adımlar atmak istediğinin bir göstergesidir. Ancak buradaki esas mesele, piyasanın çıkarlarının ne kadar geri planda bırakılabildiğine ilişkindir. Enerji demokrasisi kavramı da tam olarak burada karşımıza çıkmaktadır. Enerjide demokratikleşmenin sağlanabilmesi ve enerjinin yerelleştirilebilmesi adına mevzuattaki açıklayıcı hükümler yetersizdir. İlgili yönetmelikler ile getirilen “elektrik üretimi” sınırlaması da piyasanın olumsuz etkilenmemesi isteğinden kaynaklanmaktadır. Ancak gelişmiş ülkeler incelendiğinde, sınırlamadan ziyade destekleyici mekanizmaların mevzuatlar içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu yönetmelikler sınırlamaların kaldırılması ve hatta özellikle yerel yönetimlerin destekleri ile birlikte özellikle kırsal alanlardaki enerji üretiminin kooperatifleşme ile çözülmesinin önü açılmalıdır. Yerel yönetimlerin vereceği destekler daha açık bir şekilde yönetmeliklerde yer almalı ve bu konuda yerel yönetim birimlerinin türüne göre ödev ve sorumluluklar belirlenmelidir. Bu desteğin temel dayanağı ise Anayasanın 171. maddesinde; “Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır” hükmüdür (T.C. Anayasası, 1982). Nihayetinde, yenilenebilir enerji kooperatiflerinin gelişmemesinin sebebi, kooperatifçiliğin Türkiye'deki durumundan bağımsız değildir. Türkiye 2014 yılında Denizli Tavas'ta kurulan ilk kooperatif olan S.S. Ege Elektrik Enerjisi Üretim ve Tüketim Kooperatifi'nden günümüze kadar, yenilenebilir enerjinin üretimi ve kullanımında kooperatifleşmesi konusunda adımlar atıldığı görüldü de mevzuatın destekleyici hükümleri yetersiz bulunmaktadır. Bu yetersizlik, ancak yeni bir kooperatifçilik kanununun çıkartılması ve bu kanunu esas alan yönetmeliklerin de temel amacının piyasa ile rekabet edilebilirlik olması ile aşılabılır.

Kaynakça / References

- 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu. (1969). *T.C. Resmi Gazete*, (13195, 10 Mayıs 1969).
- 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Kanunu. (2001). *T.C. Resmi Gazete*, (22354, 25 Temmuz 1995). <https://www.mevzuat.gov.tr/>
- 5346 Sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun. (2005). *T.C. Resmi Gazete*, (27809, 8 Ocak 2011).
- 6446 Sayılı Elektrik Piyasası Kanunu. (2013). *T.C. Resmi Gazete*, (28603, 30 Mart 2013).
- Arı, İ., Yıkılmaz, R. F., Üstünişik, B., Rahmanlar, M., Selen Altınsoy, Selen Arlı Yılmaz, Selin Dilekli, & Mustafa Bulut. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma amaçları değerlendirme raporu*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf
- Becker, S., & Naumann, M. (2017). Energy democracy: Mapping the debate on energy alternatives. *Geography Compass*, 11:e12321(8), 1–13. <https://doi.org/10.1111/gec3.12321>
- Burke, M. J., & Stephens, J. C. (2017). Energy democracy: Goals and policy instruments for sociotechnical transitions. *Energy Research & Social Science*, 33, 35–48. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2017.09.024>

- Climate Justice Alliance. (2023, Temmuz 10). Energy Democracy. *Climate Justice Alliance*. <https://climatejusticealliance.org/workgroup/energy-democracy/>
- Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelik. (2013). *T.C. Resmi Gazete*, (28783, 2 Ekim 2013).
- Elektrik Piyasasında Lisanssız Elektrik Üretimine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik. (2016). *T.C. Resmi Gazete*, (29685, 22 Ekim 2016).
- Geray, C. (2014). *Kooperatifçilik*. Nika Yayınevi.
- IEA. (2023). *CO2 Emissions in 2023: A new record high, but is there light at the end of the tunnel?* International Energy Agency.
- Kunze, C., & Becker, S. (2014). *Energy democracy in Europe: A survey and outlook*. Rosa Luxemburg Foundation Brussels Office.
- Littlecott, C., Roberts, L., Şenlen, Ö., Burton, J., Joshi, M., Shearer, C., & Ewen, M. (2021). *No new coal by 2021: The collapse of the global coal pipeline*. E3G.
- Odabaş Kırar, A. M., & Olgun, H. (2024). Türkiye’de enerji kooperatiflerinin GZFT (güçlü, zayıf, fırsat, tehdit yönleri) ve PEST (politik, ekonomik, sosyolojik, teknolojik etkenler) analizleri ile değerlendirilmesi. *Politeknik Dergisi*, 27(1), 11–20.
- On ikinci kalkınma planı (2024-2028)*. (2023). T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/12/On-Ikinci-Kalkinma-Plani_2024-2028_11122023.pdf
- Özdemir, G. (2016). *Kooperatifçilik*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özgül, S., Koçar, G., & Eryaşar, A. (2020). *Türkiye’de yenilenebilir enerji kooperatiflerinin mevcut durumu*. TMMOB Makine Mühendisleri Odası.
- Soeiro, S., & Dias, M. F. (2020). Community renewable energy: Benefits and drivers. *Energy Reports*, 6(8), 134–140.
- T.C. anayasası*. (1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
- T.C. Ticaret Bakanlığı Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. (2019). *Yenilenebilir enerji üretim kooperatifleri broşürü*. <https://ticaret.gov.tr/data/5d4c0d1b13b876180c773f8f/brosur-yeuk.pdf>
- The Council of the European Union. (2003). *Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the Statute for a European Cooperative Society (SCE)*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003R1435>
- Türkiye ulusal enerji planı*. (2022). T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. https://enerji.gov.tr/Media/Dizin/EIGM/tr/Raporlar/TUEP/T%C3%BCrkiye_Ulusal_Enerji_Plan%C4%B1.pdf
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development (A/RES/70/1)*. United Nations.
- Viardot, E. (2013). The role of cooperatives in overcoming the barriers to adoption of renewable energy. *Energy Policy*, 63, 756–764. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2013.08.034>
- Wagemans, D., Scholl, C., & Vasseur, V. (2019). Facilitating the energy transition—The governance role of local renewable energy cooperatives. *Energies*, 12(21): 4171), 1–20. <https://doi.org/10.3390/en12214171>
- Walker, G., & Devine-Wright, P. (2008). Community renewable energy: What should it mean? *Energy Policy*, 36(2), 497–500. <https://doi.org/10.1016/j.enpol.2007.10.019>

- Yenilenebilir enerji kooperatifleri anasözleşmesi.* (2018). T.C. Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. <https://ticaret.gov.tr/data/5d41a0a913b87639ac9e0138/17-%20Yenilenebilir%20Enerji%20Kooperatif%20%C3%96rne%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf>
- Yeşil Düşünce Derneği. (2021). *Yenilenebilir enerji kooperatifleri için yönetmelik değişikliklerine yönelik bilgi notu.* https://www.yesildusunce.org/wp-content/uploads/2021/06/EPDK_Bilgi_Notu.pdf